

GUKA

IMANOL LAZKANO ETA JUANITO DORRONSORO

**BI BIZITZA
KONPAS BEREAN**

Euskararen plaza gara,
herriaren irudia eta
komunitatearen ahotsa

**HEDABIDEKIN
ERE BAI**

ENTZUN ETA IKASI

ANDONI ELDUAIEN

Hizkuntzarekin jolas egitea da bertsolaritza, kantua eta hitza uztartuz lortzen den emaitza da bertsoa; bat-bateko sorkuntza da. Tradizioa, literatura, folklorea... Hori guztia ere bada bertsolaritza, baina baita komunikazioa ere. Bertsolaritza entzuleekin nahiz inprobisatzaileekin –bertsolariak– komunikatzea da. Bertsorik ez da sortzen komunikaziorik ez badago, eta kazetariok artikuluak idazteko jarraitu behar izaten ditugun egiturak bezala, bertsolariak ere hainbat baldintza bete behar izaten ditu bere mezua bertso bihurtzeko; izan ere, bertsolaritza komunikazio neurtua, errimatua eta kantatua da. Hizkuntza zaila da kanpotik bakarrik ezagutzen dugunontzat, baina, era berean, gozagarria. Zer ez du bertsolaritzak?

Euskarak une zailak igaro behar izan ditu historian zehar, baina, halere, euskaldunok mendez

mende lortu dugu aurrera egitea. Gure-gureak diren gauzak kentzen saiatu diren une bakoitzean ere, jakin dugu horiei eusten; finean, zailtasunen aurrean egokitzen asmatu du herri honek. Euskarak bezala, ordea, bertsolaritzak ere sasoi latzak bizi behar izan zituen, besteren artean nabarmena izan zen Francoren diktadura garaia. Bertsoa ezkutuan egon zen urte haietan guztietan, baina, ondoren, jakin zuen berriz ere burua atera eta plazara irteten. Askoren artean, Imanol Lazkanori eta Juanito Dorronsorori esker. Ezinbesteko tresna izan da bertsoa Euskal Herriak bizirik iraun dezan.

Egun ezagutzen dugun bertsolaritza ulertzeko, ezinbestekoak izan dira azpeitiarra, ataundarra eta bertso munduko beste zenbait lagun. Diktadura garaian zenbaitek ezkutuan edo preso zirela egindako lanak biziberritu zuen bertsoa. Eta gero, baserritik kalera eraman

zuten bertsoa; bete-betean asmatu zuten orduan, hala lortu baitzen bertsolaritzari bizia ematea. Orain, hamarkada batzuen ondoren, arnasa sakon eta lasai hartzen du bertsoaren munduak.

XXI. mende honetan bizi garen euskal herritarrok aurreko euskaldunek egindako lanen emaitzak besterik ez ditugu jaso. Asko zor diegu lagun horiei guztiei. Hala eta guztiz, badut kezka bat neure baitan. Nola eman behar diegu guk etorkizuneko euskaldunei aurrekoek guri eskainitako guztia?

Inoiz baino garbiago dut idatzizko hizkuntzak baino indar handiagoa izango duela gero ere ahozkoak, eta horretarako, bertsoa izango dela tresnarik baliagarrienetakoa. Entzunez ikasten da gehien; beraz, jarraituz belarriak zut Lazkano eta Dorronsoro bezalako pertsonen aurrean. Nire txaloak eta miresmena zuentzat.

Argitaratzailea: Urolako Komunikazio Taldea

Zuzendaria: Onintza Lete Arrieta

Tirada: 4.700 ale

Enpresa laguntzaileak:

BERTSOAZ PUNTUKA

Imanol Lazkano eta Juanito Dorronsoro

Bizitzaren zati handi bat igaro dute bertsoa lantzen Imanol Lazkanok eta Juanito Dorronsorok. Lanketa gauzatzeko, baina, bi bide desbedin hartu zituzten azpeitiarrak eta Zumaiako bizilagunak: plazan eta agertoki gainean ibili da urte askoan Lazkano, eta doinuak biltzen Dorronsoro. Finean, hitzak eta doinuak uztartzea da bertsoa. Biek parte hartu zuten bertsolaritzaren etorkizunaz eztabaidatzeko saioetan, eta pertsona garrantzitsuak izan dira bertsolaritza kaletartzeko prozesuan.

Testua: **Andoni Elduaie Soraluze**. Argazkiak: **Arnaitz Rubio Aprea**.

Bertsolaritza inork baino hobeto ezagutzen dute Imanol Lazkanok (Azpeitia, 1936) eta Juanito Dorronsorok (Ataun, 1936), eta, era berean, biak ezinbestekoak dira bertsolaritza ezagutzeko. Hamarkadaz hamarkada, bertsoaren alde lan asko egin du bikoteak. Euskal Herriko plaza gehienak ezagutzen ditu Lazkanok, eta badaki txapelketetan parte hartzea zer den; izan ere, Gipuzkoako Txapelketako finalista izan zen 1962an eta 1964an, baita Euskal Herrikoan ere, 1982an eta 1989an. Gainera, Euskal Herriko Bertsozale Elkartearen lehendakaria izan zen azpeitiarra 1987tik 2005era arte. Dorronsoro, berriz, ikastolen mugimenduaren sortzaileetako bat da, eta gerora, bertsolaritza hezkuntzan txertatzeko ahalegin handia egin zuen. Bertsoari lotutako material pedagogikoa sortu zuen eskoletarako, eta lanketa berezia egin zuen doinuak biltzen; 3.000 melodia baino

gehiagoko doinutegi bat bada, besteak beste, Dorronsororen lanari esker.

Lazkano eta Dorronsoro, aspalditik ezagutzen duzue elkar. Gogoan duzue non ezagutu zineten?

Imanol Lazkano: Oker ez banago, 60ko udazkenean, Ordiziako [Gipuzkoa] feria egunean egin zen txapelketan ezagutu genuen elkar. Soldaduskatik itzuli berria nintzen orduan, eta txapelketan parte hartu nuen.

Juanito Dorronsoro: 1959an egin nintzen apaiz, eta Gaintzan [Gipuzkoa] egon nintzen urte batzuetan. Herri hartan hasi nintzen bertsolaritzara hurbiltzen. Ordizian bertso jaialdia zegoenez, motoa hartu eta hara joan nintzen. Txapelketa hartan ezagutu nuen Lazkano.

Gogoan al duzue noiz sortu zen bertsoaren eta zuon arteko harremana?

I.L.: Gogoan dut, umea nintzenean, aitonak koplak abesten zituela. Hizketan hasi nintzene-

rako mozkortu nintzen bertsoarekin. Beti izan dut bertsoa buruan, eta oraindik ere hor jarraitzen du korapiloak. Bertsoarekin amets egin, bertsoarekin jolastu eta bertsoaren munduan sartu nahi nuen. Zortea izan nuen, inguruan giro hori baibaitzagoen Agirre eta Lizaso bertsoariekin. Horien inguruan hasi nintzen, pixkanaka, plaza batzuk egiten.

J.D.: Ataundarra naiz, eta han ez zen bertsozaletasun handirik. Lizaso inoiz ikusi nuen festetan, baita Uztapide ere, baina Gaintza Ataun baino bertsozaleagoa zen. Apaiz egin berria nintzen, eta Gaintzako San Migel jaietan bertso saioa izan ohi zen ekintza garrantzitsuena. Baxarri eta Uztapide joan ohi ziren, Lasarte ere bai aldi behin, eta udaletxeko balkoitik jarduten zuten kantuan.

Gero, bertsoari alea ematea erabaki zenuten. Erraza izan al zen hastapen sasoi?

I.L.: Bertsoa zaila da. Hartu nuen muturreko bakoitzarekin izutu izan banintz, aspaldi lagako nioken. Bertsoa neurritz kanpoko zerbait da, ordea. Anormal puntua ere behar da horrenbeste aldi bertsoan hasi, jendaurrean garrantz bukatu eta mundu horretan murgilduta jarraitzeko. Bertsoa gure bizitzako bizio izugarri bat izan da.

J.D.: Saturrarango apaizgaitegian egon nintzen, eta kantu asko abesten genituen han. Oso lotuta daude bertsoa eta kantua, kantu asko bertsoa baitira. Boga-boga liburuxka ere atera genuen, eta Gipuzkoako apaizgaiok kantuak zabaltzeko saiakerak ere egin genituen gero. Bizkaiko Ikastolen Federazioak eskatuta, Saio-ka izeneko euskara liburua ere egin nuen. Zumaian, berriz, ikastola sortu genuen, eta han abestiak zein bertsoak irakasten aritu nintzen. Kontua da ikastolak handitzen ari zirela eta ez zegoela argi zer irakatsi. Hori dela eta, oso egokia ikusi zen kantagintza eta bertsoaritzak irakastea, eta mundu horretan sartu ginen. Gero, Imanolekin-eta batera, bilerak egiten hasi ginen, bertso eskolak nola sortu zitezkeen aztertzeko.

Bertso eskolak aipatu dituzue. Zergatik eman zenuten eskolak sortzeko pausoa?

I.L.: Arrasateko [Gipuzkoa] Patxi Goikoleak-eta egin zuten bertso eskolak sortzeko apustua,

eta Sarasua anaiek, Arantxa Loidik eta beste batzuek eman zuten izena eskolan. Autoa hartu eta bertso saioak entzutera eramaten zituzten gazte haiek izugarriko maila eman zuten urte batzuk geroago. Garai batean, baserriak ziren bertso eskolak. Asteburuetan, aldiz, tabernan asko egiten zen bertsoan. Baina baserria galtzen hasia zen, eta arriskuan zegoen baserri giroa ere. Kaletartzea behar zuen bertsoaritzak, bestela, baserriarekin batera joango zatekeen hankaz gora. Horregatik zegoen eskoletan bertsoaritzak irakasten hasi beharra. Amuriza kartzelan sartu zuten gero, eta espetxean zela lan ikaragarria egin zuen; alde batetik, bere burua bertsoari bezala lantzen, eta bestetik, errima liburua egiten. Espetxetik atera zenean, ordurako sortuta zeuden eskoletara zabaldu zen Amurizaren materiala, eta horrek indar handia eman zion bertsoaritzari. Eskolei esker, jende berria sartu zen taldean, eta ideia berriak ekarri zituzten horiek. Gu bertsoekin mozkortuta geunden, baina baita Juanito bezalako bertso eskoletako jendea ere. Guzti horri esker ailegatu da bertsoaritzak gaur dagoen lekura.

J.D.: Elgoibarko [Gipuzkoa] ikastolan elkartu ginen gai horiei buruz hitz egiteko. Patxi Goikolea ikastolen elkartera zuzendu zen, eta hark esan zuen eskolak zabaldu eta antolatu egin behar zirela. Eztabaida batzuk ere izan genituen, bertso eskoletan zer irakatsi behar zen erabakitzerakoan. Batzuk umeen gustuko bertsoak sortzearen alde zeuden, eta besteak, bertsoari zaharren ale onak jaso eta horiek ikastoletan irakastearen alde. Azkenean, bertso zaharrak pilotzea erabaki genuen, eta niri eman zidaten hori egiteko mandatua. Hala, Euskal Herriko bertsoari onenen bertsoen antologia batu nuen. Bete-bete murgildu nintzen bertsoaritzan, eta Bertsoan liburuak atera genituen Ikastolen Elkartearekin batera.

Zer da bertsoa zuentzat?

I.L.: Nire amets garrantzitsuenen gailurra izan da bertsoa, bestela ez dago horrenbeste urtean aritzerik. Bertso saio asko egin ditut, eta gozatu, oso gutxitan gozatu dut. Norberak dituen exijentziek esaten dute zer maila eman; izan ere, exijentziari begira lantzen da burua. Itzuli izan naiz etxera gehiago bertsoara joateko

"Nor bere baitan egiten den gimnasiak burua janzten laguntzen du"

"Sekulako zaratarekin erronka jotzen duen politikariak baino lan gehiago egiten dute herrietako kulturzaleek"

"Bertsoak badu halako gauza polit bat hizkuntzaren barruan, eta gu horrekin maitemendutako pertsonak gara."

Imanol Lazkano

gogorik gabe. Halere, gero, gehiagorako nahia pizten zidan barruko eraginak. Etengabeko borroka da bertsolariena; norbere buruarekin estua izan behar da, gauzak txukun eta akatsik gabe egiteko. Nor bere baitan egiten den gimnasiak burua janzten laguntzen du.

J.D.: Jolasa da; kanta eta sorkuntza den alde-tik, gustagarria da niretzat bertsoa. Gero eta gehiago harritzen naiz bertsoa momentuan eta horren azkar sortzen dutela ikustearekin. Gainera, bertsoa oso baliabide ona da historia ezagutzeko. Euskal Herriak idatzitako historia gutxi du, baina oso aberatsa da kantutegietan bildu den ahozko literatura. Era berean, oso bitarteko ona da gazteak hezteko nahiz euskalduntzeko eta Euskal Herriaren etorkizuna indartzeko.

I.L.: Sufritu egin dudala esan dut lehen, baina, gozatu ere, asko gozatu dut. Euskal Herriko herri eta herrixka guztietan izan gara ia. Herri bakoitzean egon ohi dira kulturarekiko kezka duten eta horretan eragin nahi duten pertsona bat edo bi, eta horiek dira niretzat Euskal Herriaren arima, jende horrek eutsi baitio bizirik euskal kulturari. Sekulako zaratarekin erronka jotzen duen politikariak baino lan gehiago egiten dute herrietako kulturzaleek. Lan isila

egin dute, eta gainera, askotan beraien patriketako dirua gastatuz. Lagun horiek gertutik ezagutzeko aukera izan dut, eta babesa zein mimoa eman dizkidate. Ikaragarritzko zortea izan dut.

Zerk uztartzen ditu eskola eta plaza?

I.L.: Bertsoak. Bertsolaria bertsozale itsua den gisan, bertso eskoletan dabilen jendea ere bertsozalea da, nahiz eta ez sentitu bertsolaria. Bertsoak badu halako gauza polit bat hizkuntzaren barruan, eta gu horrekin maitemendutako pertsonak gara.

J.D.: Imanol eta biok elkarrekin ibili gara azken urteetan egin diren gauza garrantzitsuenetan. Sustrai-sustraian aritu gara, hala nola bertso eskolak sortzen eta bertsolarien zein bertsozaleen elkarteak sortzen. 1984ko txapelketa sortzeko ere bildu ginen.

I.L.: Bertsolari batzuk ez ginen konforme azaldu 1982ko txapelketan. 1984koa antolatu behar zela esan zutenean, Euskaltzaindiari eskaera batzuk egin genizkion, baina ez zituen onartu gure baldintzak. Izena emanda zeuden bertsolariekin elkartu ginen, eta guztiek baja eman zuten txapelketan. Euskal Herria bertsolari txapelketarik gabe gelditu zen orduan. Loiolan elkartu ginen gero, beste bilera bat egiteko. Bertsolaria antolatzeke alferra da izatez, baina alferrak jakiten du zein den gauzak ondoen antolatzen abila. Ordurako ezagutzen genituen herri bakoitzeko bertsozaleak, bagenekien zeintzuk ziren Euskal Herriko arimak, eta horien hautaketa egin genuen. Juanito zen horietako bat. Ilusio handiz hasi ginen lanean, eta emaitza bezala, oso arrakastatsua izan zen 84-85 urteetako txapelketa. Betekada batzuk-eta izan ohi ziren lehen ere, baina Donostiako Belodromoa goraino bete genuen urte hartako finalean. Guztiok bat izanik, lehen baino indar gehiago egin genuen, eta hori abiapuntu hartuta antolatu zen 87ko txapelketa.

J.D.: Bertsozale elkarte oso garrantzitsua da bertsolaritzaren etorkizunerako. Elkarteak egituratu egin du bertsolaritza, besteak beste txapelketak antolatuta eta bertso eskolak martxan jarrita. Aztertuta dute etorkizunean zer egin behar den, eta Euskal Herriko lurralde guztietan ondo finkatu da. Oso burutsu jokatu

du elkarteak. Beste alor guztietarako inbidia-garria da bertso munduan sortu den elkarte. Halako bakarra da euskal kulturaren.

Lehenago bertsolaritzaren eta egungoaren trantsizioa barru-barrutik bizi duzue. Ez dago zuek baino pertsona hoberik bertsoa zertan aldatu den esateko.

I.L.: Beti esan izan da, eta arrazoiz guztiarekin, bertsolaritza herriaren ahotsa dela. Bertsolaria herriaren ahotsa bada, eta herria urtez urte aldatzen doanez, herriarekin batera joan behar dute bertsolariak, eta ahal badute, aurretik. Elkartean ikasketak zituen jendea sartu zen. Aldaketa hori nabarmena zen gizartean, eta bertsolaritzan ere derrigorrez eman beharreko pausoa izan zen. 14 urte bete arte ibili nintzen Azpeitiko Maristetan, eta, halere, bertsolari zaharragoak baino ikasiagoa sentitzen nintzen. Oso eskola gutxi zuten Lasartek, Agirrek, Lizasok edota Uztapidek; Baxarri zen eskolatuen. Orain, berriz, azken txapelketetako finalistei begiratzea nahikoa da; finalista guztiak dira unibertsitate ikasketadunak. Horrek guztiak izugarritzko aldaketa ekarri du bertsolaritzara.

J.D.: Ez nuke lehenago eta egungo bertsolaritzaren banaketarik egingo. Gizartea etengabe ari da aldatzen, baita bertsolaritza ere, hala nola adierazteko eta kantatzeko moduak, eskolak eta entzuleak. Bertsolarien publikoa lehenago erakoa zen, baserritarrena. Orduan, bertsoa entzuten zuena baserriko jendea eta adindua zen, gazteak ez baitziren saioetara joaten. Azken finean zahartzen ari zen bertsolaritza. Esango nuke bertsolaritzak izan duen krisialdirik handienetakoa izan zela hura, eta horregatik sortu ziren bertso eskolak. Bizirik dauden euskal erakunde guztiek beti izan dute egokitzeke gaitasuna. Hori ez da gelditzen, eta ez dadila gelditu.

I.L.: Gaur bezain ondo ez da sekula egin bertsotan; egungo perfekzioz ez da inoiz ikusi. Baina aurrerapausoa ematen den bakoitzean, zerbait puskatu egiten da hanka azpian. Esaterako, bertsoak lehenago bizitasun puntua galdu egin du. Bozgoragailurik gabe abesten zen lehen, eta horregatik, abesteko modua ere aldatu egin da; izan ere, plazan aritzeko abeslari ona izan behar zen lehen, adierazten jakin

"Beti izan dut bertsoa buruan, eta oraindik ere hor jarraitzen du korapiloak"

"Beste alor guztietarako inbidiagarria da bertso munduan sortu den elkarte"

"Bizirik dauden euskal erakunde guztiek beti izan dute egokitzeko gaitasuna"

Juanito Dorronsoro

behar zen; ondo eta harro kantatzeak asko esan nahi zuen orduan. Gaur ere badira ondo kantatzen dutenak, baina, oro har, desberdina zen bertsolari zaharrek zuten kantatzeko era. Gaur egun, kantaerari baino garrantzia gehiago ematen zaie beste gauza batzuei. Pikardia eta elkarri adarra jotzeko giroa galdu egin da, gizarateak berak ere galdu egin baitu umorea.

J.D.: Lehengo bertsolariak kantariagoak ziren. Plazan ez zegoen mikrofonorik eta behar-beharrezkoa zen ondo kantatzea. Are gehiago, kantua asko estimatzen zen. Azkarrago ere abesten zen lehen; orain, aldiz, patxada gehiagorekin aritzen dira.

1936an lehertu zen Espainiako gerra, eta orduan jaio zineten biok. Ondorengo urteak ez ziren inolaz ere errazak izan. Zertan eragin zuen bertsolaritzan?

I.L.: Oso urte zailak izan ziren. Baxarrik 1935ean jantzi zuen txapela, eta gero kartzelan sartu zuten. Harrezkero, baserritarren batzuk ferietan egingo zuten agian bertsoan, baina bertsolariak debekatuta izan zuten plazan kantatzea. 60ko hamarkadak aldaketa handia ekarri zuen Euskal Herrira, eta hamarkada hartan eman zuen bertsolaritzak ere kaletartzeko pauso handiena. Onerako edo txarrerako ETA ere

orduan sortu zen. Apaiztegietan eta komentuetan ibilitako gazte jendea kalera atera zenean, iraultza giroko mundua sortu zen Euskal Herrian, eta orduan hasi ginen, Azpillaga eta Lopategi buru zirela, politikaren inguruko bertsoak abesten. Kaleko jende batek ez zuen jarraitzen bertsolarietza, baina iraultza mugitu zuten gazteek ikusi zuten bertsolariok gai politikoak erabiltzen genituela. Haiek bertso munduarekin ekintzak antolatzen ere hasi ziren gero, baina bertsolari guztiek ez zuten hura onartu, gai politikoak bertsoetarako ez zirela iritzita. Kritikak ere izan ziren tartean, baita kartzelan sartutako eta isunak ordaindutako bertsolariak ere. Kontua da, ordea, bertsolariak kaleko gazte jendearengana iristea lortu zuela, eta orduan kaletartu zela ordura arte horren baserritarra zen bertsolarietza. Horri guztiari esker iritsi da bertsolarietza iritsi den mailara.

J.D.: Tunel beltza izan zen sasoi hura. Francoren diktadura beldurgarriak amets bakarra zuen: Euskal Herria lur eta mapa honetatik desagitea; egurra besterik ez zen izan orduan. Idazle zein

euskaltzale askok Ipar Euskal Herrira egin behar izan zuten ihes, edo bestela, mutu geratu. Urte batzuen ondoren, eta poliki-poliki, arnasa hartzen hasi zen herria. 60ko hamarkadan aro berria hasi zen alde askoren partetik. Mitxelela bertsolariak zioen harrigarria zela bertsolarietza horren zaharra izatea. Niri, ordea, beste zerbaitek sortzen dit misterioa: herri hau horren txikia izanda, handia da bertsoak horrenbeste urtean nola eutsi ahal izan dion ikustea.

Irudikatzen al zenuten bertsolarietza gaur dagoen puntuan?

I.L.: Inork ez zukeen sinetsiko.

J.D.: Nik ere ez nuen uste. Bertso eskolarik gabeko bertsolariarik ez dago egun.

I.L.: Sekulako maila dago. Bertsoa hitzekin jolas egitea da. Ikaragarria da orain zenbat bertsolariak erakusten duten buruan eginda daukaten ariketa. Andoni Egañak edo Maialen Lujanbiok esaten eta idazten dituzten hitz horiek, Biba Zuek! saioko aurkezleek duten hizketarako modua... Alaia Martini irratiz elkarrizketa egin diote elkarrizketara nentorrela, eta zer-nolako gaitasuna erakutsi duen gauzak esateko... Punta-puntan dabiltzan bertsolariak hitzarekin jolas egiteko gaitasun handia erakusten dute.

Bertsolariak gizartearekin batera, edo kasu batzuetan, aurrerago joan behar duela esan duzue.

Nola irudikatzen duzue etorkizunean?

I.L.: Nahiz eta jende asko dabilen bertso eskolatan, nahikoa zabaldua dagoen kezka da hizkuntzaren erabilerak zenbaterainoko iraupena izango duen. Ez al da erdaraz gehiegi egiten kanpoan? Ez dakit hizkuntzaren erabilerak nolako indarra izango duen etorkizunean, baina erabilerak bizirik irauten duen bitartean, ziur nago bertsolarietzak ere iraungo duela.

J.D.: Euskara bera galtzeko arriskua ikusten dut neuk ere. Euskarari eusten bazaio eta zeharo galtzen ez bada, etorkizun oparoa izango du bertsolarietzak. Emakumeen olatua ere hazten ari oraindik, eta uste dut hori gehiago indartzeko eta parekatzeko zeregin handia dagoela.

Epaille lanak ere egin izan dituzue. Eginkizun zaila al da besteen lana epaitzea?

I.L.: Oso-osoa zaila. Gainera, munduan ez dagoela bertsoa ondo neurtuko duen inor esate-

ra ausartuko nintzateke; ezinezkoa da. Euskaldunak garen bezalakoak gara, norgehiagokarako eta apusturako grina dugu oraindik, eta txapelketek eragin handia dute. Errima aldetik ona izan daiteke bertso bat, edo egundoko arrazoia emanda, izan dezake errima akats txikiren bat besteren batek. Kasu horretan, zeri eman behar zaio balio handiagoa? Pisatzen eta neurtzen den jeneroa balitz bezala neurtzen da bertsolaria, baina bertsoa neurtezina da. Ateraldi bizi bat gusta dakioke bati, hizkuntzaren perfekzioa bigarrenari eta kantaera hirugarrenari. Nire ibilbidean bertsolari asko ezagutu ditut, baina oraindik ez ditut bi bertsolari berdín ikusi; guztiak dira desberdinak.

J.D.: Askotan izan genituen eztabaidagai txapelketak, horiek norgehiagoka bultzatzen baitzuten. Lehia ez da ona, baina orduan beharrezkoa ikusten zen. Imanol [Lazkano] bertsopaper lehiaketetako epaimahaikidea izana da askotan, eta gogoan dut behin bota zuen esaldi bat. Sarritan errepikatu izan diet bertsolari gazteei, epaimahaikide aritzen bainaiz neu ere Zumaian. Norbait urduri ikusten dudanean, Imanolek esandakoa gogorarazten diot: “Joan hadi lasai txapelketara, ondoen eginda ere, gaizki egingo duk eta”.

Gero eta emakume gehiago ari da batzen bertsolaritzara. Zer egoeratan ikusten duzue parekidetasuna bertsolaritzan?

I.L.: Beti izan dira emakume bertsolariak Euskal Herrian. Gure amonek eta amek zenbat bertso abestu ote dizkiete beraien haurrei... Elizak bertsotan jardutea mozkorren kontua zela esaten bazuen, zer esango ote zukeen emakumeak tabernan gizezkoekin bertsotan ikusi izan balitu. Sorginak erre egin baldin bazituzten, ez dakit haiei zer egingo lieketen. Nahiz eta bertsotarako sena bazuten, emakumeek ez zuten bertsolari izaterik. Dena den, orduan ere aritzen ziren emakumeak bertso zaharrak ikasten eta etxeko haurrei kantatzen zein irakasten. Bertso eskolak martxan jarri eta emakumeak onartzen hasi zirenean, ikusi besterik ez zegoen horiek zuten maila zer-nolakoa zen. Ez zen gaitasunik ez zutela, gaizki ikusia zegoela baizik.

J.D.: Egituran zegoen emakumea zapalduta, eta hala dago oraindik ere. Zumaiko bertso

eskolan, esaterako, ez zegoen alderik nesken eta mutilen artean. Gero, ez dakit zergatik, baina mutilak hasten ziren nabarmentzen; neskak, aldiz, bazterrera gelditzen ziren. Hori gertatzen zen lehen, eta gertatu egiten da orain, nahiz eta gutxiagotan izaten den.

I.L.: Neskak tabernan bertsotan ikusteak kezka puntua sortzen zion jendeari lehen, eta bertsolariak berak ere lotsa puntua izaten zuen. Mutilak bertsotan pixka bat egiten baldin bazuen, berriz, txalotu egiten zen.

Bertso doinutegiaren aita zara Juanito. Lanketa handia dago horren atzean...

J.D.: Emazteak eta biok bakarrik dakigu hori. Ikastoletako umeek zer kantatua izan zezaten, antologia bat egiteko eskatu zidaten. Bertsotan izeneko bi bilduma egin nituen, bertso onenak jasoz. Era berean, doinuak solfeoan idatzita jasotzeko ere eskatu zidaten, eta kasete batzuk ere egin genituen Imanol Urbietarekin, abestutako doinuak jasota geldi zitezten. Musikaz asko ez dakit, baina bai horretarako adina. Gainera, bidezkoa iruditu zitzaidan neurri be-

reko doinuak elkarrekin sailkatzen hastea, hori interesatzen baitzaie gehienbat bertsolariei. Lanketa horretan ari nintzela, kantutegietan milaka doinu zeudela ikusi nuen. Ikaragarritzko lana zegoen egiteko, eta poliki-poliki hasi nintzen doinu guztiak izendatzen, askok izenik ere ez baitzuten. Guztiak biltzen, ordenatzen eta solfeorako idazten aritu nintzen. Izugarritzko lana izan zen, eta urte asko pasatu nituen horretan, ordura arte inork egin gabeko zerbait zelako. Doinutegia izena jarri nion, eta gero, bertsozale elkarteak lagunduta, Internetera eraman genuen.

I.L.: Harritzeko moduko lana du eginda Juanitok. Biziatu egin zen, bera den bezalakoa delako. Euskal Herriak badu Juanitorekiko zor bat, inoiz ordainduko ez dion zorra.

Zuk, Juanito, 2013ko Euskal Herriko Txapelketan txapela jantzi zenion Amets Arzallusi. Bertsoaren alde egindako lana aitortu zizuten orduan. Nola bizi izan zenuen une hura?

J.D.: Ilusio handia egin zidan Arzallusi txapela janzteak. Pozik eta gustura negoen, herriaren aurrean aintzat hartu nindutelako.

I.L.: Zer gutxiago! Juanitori jendaurrean txalo jo zaion une bakarra izan da. Juanitok adina lan egin duen pertsona gutxi egongo da. Ordura arte sekula ez zitzaion publikoaren aurrean aitortzarik egin.

Lazkano, Euskal Herriko Bertsozale Elkartearen lehendakaria izan zinen. Nola gogoratzen duzu garai hura?

I.L.: Biltzen ginen taldeko kideen artean nagusia nintzen, eta norbait jarri egin behar zenez, ni izendatu ninduten. Ez nuen sentitzen lehendakaria izateko gaitasuna nuenik. Sarasuak-eta esaten zidaten lehendakari postuan jartzeko, eta behin baino gehiagotan, honakoa esan nien: "Nik ez diot ezer ukatzerik bertsolaritzari, baina zalantza dut mesede gehiago egingo al diodan karguan jarraituta edo utzita". Halere, eman nuena baino gehiago jaso nuen elkartearen lehendakari izan nintzen urteetan. Borondate handiko jende asko zegoen orduan, hala nola Andoni Egaña, Jon Sarasua, Iñaki eta Jesus Murua, Koldo Tapia... Iñaki Murua ni baino egokiagoa zen lehendakari izateko, eskolatuagoa, eta gainera, irakaslea. Gaitasun

handiko pertsona ona da Murua. Lehenago ere esan nion lehendakari kargua hartzeko, baina tarterik ez zuelako baztertu egiten zuen. Urte batzuk beranduago, halere, kargua hartzera animatu zen, eta ikaragarritzko poza hartu nuen. Muruak lan handia egin du elkartean.

J.D.: Bertsolaritzaren motorra da Euskal Herriko Bertsozale Elkarte.

I.L.: Jende askoren iritzia jaso da, eta jende askok egin du lana, isilpeko lana.

Urte haietan zertan egin zuen lan elkarteak? Non jarri zenuten indarra?

I.L.: Bertsolaritzak arazo pila bat zituen orduan. Garai hartan, Joseba Arregi zen Eusko Jaurlaritzako Kultura sailburua. Jaurlaritzari laguntza eskatzen genion urtero, eta beti paso egiten zuen. Behin horrela, Arregik deitu zigun Bilbora joateko. Koldo Tapia artean ez segoen elkartean, Jesus Murua bakarrik zegoen. Bilbora joan ginenean, sekulako bazkaria eman ziguten; horixe bakarrik balekoa. Arregik galdetu zigun zer proiektu genuen eskuartean, eta Tapiak hiru proiektu mota aurkeztu zizkion. Guztira, 13 milioi pezetako aurrekontua zuen gure proiektuak. "Gustatu zaizkit, aurrera. Eusko Jaurlaritzak ordainduko ditu horiek", erantzun zigun Arregik. Orduan, Tapiak bere lantokia utzi zuen, bertsozale elkartera batzeko. Jendea buru-belarri murgildu zen proiektuetan, eta ohartzera-ko, diru guztia gastatu genuen. Pezeta bat emateko pezeta bat falta izaten omen da, eta azkenean, zentimo bakar bat ere ez zigun eman Jaurlaritzak. Bilboko Guggenheimen orduan hasi zen mugimenduan, eta diru guztia han inbertitu zuten, ez genuen dirurik jaso. Sekulako zorrak egin genituen, eta elkarte hankaz gora gelditu zen; zer egin ez genekiela geunden. Arantxa Mariskalek, Koldo Tapiak eta Jesus Muruak bilera batera deitu gintuzten orduan, eta han esan zigutena ez dakit beste inon gertatu ote den: baimena eskatu ziguten gizarte segurantzian baja eman eta elkartearen alde lana musutruk egiteko. Proiektua horrela uzterik ez zegoela ulertzen zuten, eta haien bikoteak lan egiten zuten, moldatuko zirela esan ziguten. Elkartearen egoerari buelta eman nahian ari ginen orduan, eta handik gutxira, Egaña irabazi zuen Euskal Herriko txapela.

Ordura arte hura ez zen gehiegi sartu elkartean, baina txapela jantzi eta hurrengo egunean elkartearen egoitzan aurkeztu zen 09:00etarako. "Lotsa pixka bat ematen dit orain arte elkartean kolperik egin ez izanak. Orain txapela jantzi dut, eta zer dut egiteko?", galdetu zuen. Kontuak horrela, elkartearen hiru proiektuen buru jarri ziren Egaña, Sarasua eta Murua. Bakoitzak bere taldetxoa eratu zuen, eta orduan hasi zen elkartea benetan gora egiten; sekulako indarra hartu zuen, baina ez Jaurlaritzari esker. Amaitu berri zen txapelketak ere utzi zuen diru pixka bat, eta baliagarria izan zen lanerako. Handia izan zen hura.

J.D.: Agintariekin ezin da guztiz bat egin. Bertsolaritza beti izan da agintariekin kritikoa, eta hori askatasun handia da herriaren alde jokatu nahi bada.

I.L.: Bertsolaritza ez dute onartu historian zehar. Bertsolariak gauzak esaten ditu herriaren aurrean hitz egiten hasten denean, eta sarri askotan min ematen du. Politikariek eta Elizak ez dute sekula bertsolaritza begi onez ikusi, gorrotatu egiten zuten. Mozkorren eta gaizkizaleen mundua zela ere esan ohi zen. Behin horrela, gotzain ugari elkartu omen ziren Oñatiko [Gipuzkoa] Unibertsitatean egin zen batzar batean. Manuel

Lekuona apaiz gazteak aztertuta zuen ordurako bertsolaritzaren historia, eta guztien aurrean esan omen zuen bertsolaritza lau mozkorren historia baino zerbait gehiago zela; bertsolaritza herriaren ahotsa zela esan zuen.

J.D.: Oso prestigio gutxi zuen bertsolaritzak, bai. Karmelo Etxegarai bera ere ez zen bertsozalea, eta horien aurrean prestigio handia eman zion Lekuonak bertsolaritzari, nola intelektualki hala aztertzerakoan. Ahozko literaturari buruzko liburu bat ere idatzi zuen. Lekuonarentzat kultura ez zen goi mailakoena eta idatzitakoa bakarrik; hura bezain garrantzitsua zen herriaren kultura adierazten zuen bertsolaritza. ■

Ikusi eskusiban Imanol Lazkano eta Juanito Dorronsorori egindako elkarrizketaren bideoa QR kodea eskaneatuta.

Desnibela 223m
Zailtasuna
Luzera 9,8km
Denbora 2ordu 7minutu

Erreferentziak
0.00 Amenabar auzoa
1.19 Itaun Iturria
1.30 Hidrometeorologiako neurgailua
1.40 Zubia
2.07 Urtegiaren ertza

NUARBEO URTEGITIK BARRENA

MIREIA GALARZA BASTIDA

1991. urtean jarri zuten martxan Ibai-Eder urtegia Azpeitiko Nuarbe auzotik oso gertu, eta harrezkeroztik, urez hornitzen ditu inguruko herriak. Funtzio horretaz harago, baina, urtegiak ibilbide zoragarri bat egiteko aukera ere eskaintzen du. Hain zuzen, urtegia ia bederatzi kilometroko ibilgune zirkular batek biltzen du; oso erraza da egiteko, bai bakarrik, bai familia giroan.

Azpeitiko herriguneko zaratak alde batera utzita, txorien kantua da bertan entzuten den soinu bakarrenetakoa, eta lasaitasuna nahi duenak, erraz aurkituko du han, nahikoa jende gutxi ibiltzen baita normalean inguru horretan. Gainera, ibilbideak ez du galtzeko arriskurik ematen, leku berean hasi eta amaitzen delako. Beraz, urtegiako bi aldeetako edozeinetatik has daiteke txangoa.

Naturaz inguratutako ibilbidea da Ibai-Eder urtegiakoa, baina horrek ez du esan nahi ibilbidean zehar ez dagoenik ezer. Adibidez, nekea sumatzen duenarentzat banku batzuk daude txangoan zehar. Batzuk ez daude oso egoera onean, eta urteko garaiaren arabera belarren

artean ezkutatuta gelditzen dira, baina ondo etor daitezke atseden pixka bat hartzeko. Egari denarentzat ere badago iturria: Itaungo iturria izenez ezagutzen da.

Urtegiako ibilbideak ematen du aukera inguruko auzoetara joateko: adibidez, Matxinbentara eta Nuarbera. Bide horiei buruzko panel informatiboak daude ibilbidearen hasieran, errepidetik oso gertu.

Zalantzarik gabe, goiza edo arratsaldea aprobetxatzeko aukera paregabea eskaintzen du Ibai-Eder urtegiak.

Motzean

- UK04 linea Nuarbetik pasatzen bada ere, onena autoz bertaratzea da, inongo presarik gabe. Urtegi parean autoa utzi, eta ibilbidea hasteko prest!
- Urtegiak Ibai-Eder erreka biltzen du, 223 metroko garaieran dago, eta guztira 11,3 hm3ko edukiera du. ■

Ikusi esklusiban Xabat Olaizola eta Luis Gurrutxaga Nuarbeko bizilaguna txangoan, QR kodea sakelakoarekin eskaneatuta.

TELEBISTAN ERE

